

ვალენშტაინის მკვლელობის მიზეზების შეფასების საკითხისთვის

საკვანძო სიტყვები: ვალენშტაინი, 30-წლიანი ომი, იმპერატორი, ფერდინანდ II, მკვლელობა, გუსტავ-ადოლფი, პილზენის მოლაპარაკებები, საღვთო რომის იმპერია; ჰაბსბურგთა დინასტია, კურფიურსტები, კათოლიკური ეკლესია

Keywords: Wallenstein, thirty years' war, Emperor, Ferdinand II, assassination, Gustavus Adolphus, Pilsen peace talks, Holy Roman Empire, House of Habsburgs, kurfürst, Catholic Church

ალბრეხტ ფონ ვალენშტაინი – ევროპის ისტორიაში ერთ-ერთი ყველაზე სისხლისმღვრელი და გეოპოლიტიკური ცვლილებების გამომწვევი კონფლიქტის – ოცდაათწლიანი ომის (1618-1648 წწ.) ერთ-ერთი გამორჩეული სამხედრო ლიდერი და პოლიტიკური ფიგურაა. მის სამხედრო წარმატებებს გენერალისიმუსის ჩინიც ადასტურებს, რომლის მფლობელობების პატივიც, ისტორიაში მხოლოდ 21 ადამიანს ჰქონდა. ვალენშტაინი ამ სიაში ისეთ გამორჩეულ ადამიანებთან და ლიდერებთან ერთადაა, როგორებიც არიან: იოსებ სტალინი, ფრანსისკო ფრანკო და ერთ-ერთი დიდი სტრატეგოსი ალექსანდრე სუვოროვი. გამორჩეული სამხედრო კარიერისა და დიდებული გამარჯვებების გარდა ვალენშტაინის ცხოვრება სავსეა პოლიტიკური ინტრიგებითაც, რამაც მისი ცხოვრება ერთ-ერთი ყველაზე მისტიური და რთულად საკვლევი მასალა გახადა ისტორიკოსებისთვის. მის მიზნებსა და ამბიციებზე საუბარი დღემდე დაუსრულებელი დავის საგანია. ვალენშტაინის დაუსრულებულმა პოლიტიკურმა ინტრიგებმა კი ის 1634 წლის 24 თებერვალს ქალაქ ეგერში¹ ტრაგიკულ აღსასრულამდე მიიყვანა. ვალენშტაინის მკვლელობა საკმაოდ კომპლექსური პროცესი იყო, ვინაიდან ამ მკვლელობების მიზეზები თანდათანობით და მრავალი წლის განმავლობაში ყალიბდებოდა. ამ მოვლენამ დაინტერესება არა მარტო ისტორიკოსებში, არამედ მწერლებში, დრამატურგებში, კომპოზიტორებსა და ეკონომისტებშიც კი ჰპოვა. მათ შორის ყველაზე გამორჩეულია XVIII საუკუნის დიდი გერმანელი დრამატურგი ფრიდრიხ შილერი, რომელ-

1 დღევანდელი ჩეხეთი, ქალაქი ჩეხი.

მაც სწორედ ვალენშტაინის მკვლელობის ეპიზოდს მიუძღვნა თავისი ერთ-ერთი გამორჩეული პიესათა ტრილოგია „ვალენშტაინი“. ერთ-ერთ საკვანძო საკითხს ჩვენს ნაშრომში წარმოადგენს იმპერატორ ფერდინანდ II-ისა და მისი სამეფო კარის დამოკიდებულება ვალენშტაინისადმი, ასევე განვიხილავთ მის მიერ იმპერიის მოწინააღმდეგე მხარესთან გამართული სამშვიდობო მოლაპარაკებების სავარაუდო მიზნებსა და მოტივებს. ეს საშუალებას მოგვცემს უკეთ გავიგოთ, თუ რამ განაპირობა ახალი ისტორიის ერთ-ერთი გამორჩეული პერსონის მკვლელობა საკუთარი თანამებრძოლების მიერ. მოცემული სტატიაც სწორედ რომ ამ მიზანს ემსახურება.

პიროვნება

ვალენშტაინის პიროვნების რამდენიმე თავისებურება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია ჩვენს სასაუბრო თემასთან დაკავშირებით, მათგან ყველაზე გამორჩეულია ამბიციურობა და ძალაუფლების წყურვილი.

მისი ამბიციურობის საფუძვლები ჯერ კიდევ მის ბავშვობაში უნდა ვეძიოთ. ალბრეხტ ფონ ვალენშტაინი ერთ დროს მდიდარი და ძლევამოსილი, მაგრამ მისი დაბადებისას უკვე გაღარიბებული ბოჰემური ოჯახის შთამომავალი იყო. ამას მნიშვნელოვანი გავლენა უნდა ჰქონოდა ვალენშტაინის პიროვნებაზე. ფსიქოლოგიაში არსებობს პიროვნების თვითშეფასების ერთ-ერთი სახე – სოციალური შედარება. სოციალური შედარება გულისხმობს ინდივიდის მიერ საკუთარი თავის გარკვეულ პიროვნებებთან მიკუთვნებას და საკუთარი თავის მათში დანახვას, რაც შემდგომ თვითშეფასების ამაღლებასა და ამბიციურობას იწვევს (Guadagno, Lankfor... 2010). ამ მხრივ ვალენშტაინის ოჯახის დიდებული წინაპრები შესანიშნავი მასალა იქნებოდა პატარა და შემდგომ მოზრდილი ვალენშტაინისთვის მათთვის თავის შესადარებლად, რასაც უნდა გამოეწვია მისი ამბიციურობა. ამ მხრივ მნიშვნელოვანი ფაქტორი იქნებოდა ნაადრევად დაობლებაც, რადგან ეს პატარა ვალენშტაინის თვალში მშობლების გაიდებალას გამოიწვევდა, რაც წინაპრებთან ერთად დამატებითი ფაქტორი იქნებოდა სოციალური შედარებისთვის. ბავშვობიდან კიდევ ერთი გამორჩეული ეპიზოდია ბიძამისის მიერ მისი პრინცივით მედიდური საუბრის ტონის აღნიშვნა, რაზეც პატარა ვალენშტაინმა უპასუხა: „თუ პრინცი არ ვარ, ჯერ კიდევ

შემიძლია იქამდე ვიცოცხოლო, სანამ არ გავხდები“ (Hart 1927: 161), ეს ეპიზოდი კი ზემოთ ნახსენებ მოსაზრებას მეტ სანდოობას სძენს.

ამბიციურობას კი ყველაზე მეტად ძალაუფლების გემოს გაგება აძლიერებს და ადამიანს მასზე დამოკიდებულს ხდის. ადამიანებს, როგორც წესი, ეშინიათ მისი დაკარგვის და მათი გონება მთლიანად მოცულია ძალაუფლების გაზრდის ან უკვე არსებული შენარჩუნების სურვილით. სწორედ ძალაუფლების დაკარგვის შიშს უნდა მივანეროთ ვალენშტაინის პოლიტიკურ ინტრიგებში მუდმივი მონაწილეობა, მიუხედავად იმისა, რომ მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობიდან გამომდინარე, მისი პოლიტიკური ცხოვრებიდან გამოთიშვა სრულიად ლოგიკური იქნებოდა.

მეორე ასევე არანაკლებ მნიშვნელოვანი ფაქტორია ვალენშტაინის ამპარტავნობა, რომელიც მეკლენბურგის ჰერცოგის ტიტულის მიღების შემდეგ გამოვლინდა. როგორც ისტორიკოსი ჯეოფ მორტიმერი აღნიშნავს, ამ დროიდან დაიწყო ვალენშტაინის უშუალო ურთიერთობის დაკარგვა პირველ რიგში თავის ჯარისკაცებთან (Mortimer 2010: 243). აქამდე ხშირად ხდებოდა, რომ ვალენშტაინის მაგიდასთან უბრალო ჯარისკაციც კი შეიძლებოდა მოხვედრილიყო, მაგრამ დიდი თანამდებობებისა და იმპერიის სამეფო კარის ელიტაში ადგილის მიღების შემდგომ, ეს მიდგომა რადიკალურად შეიცვალა. ჩემი აზრით, ამ უშუალო დამოკიდებულების დაკარგვამ გამოიწვია მკვლელობის წინ საკუთარი ჯარის მიერ მისი მიტოვებაც.

ამპარტავნობამ, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ზედმეტად ცუდი გავლენა მოახდინა ვალენშტაინზე. ის თავის მოწინააღმდეგეებს შესაბამისად ველარ აფასებდა, აღარ ცდილობდა თავი შეეწუხებინა მათი მიზნებისა და გეგმების დადგენით. მას ვერც კი წარმოედგინა, რომ ვინმეს შეეძლო მას ტოლსწორად დაჰპირისპირებოდა. მისი გონება მთლიანად მოცული იყო იმ გრანდიოზული გეგმებითა და ამოცანებით, რომლებიც მას ჰქონდა დასახული. ზუსტად ასე ვერ გათვალა თავისი უახლოესი თანამებრძოლების ღალატი და ზუსტად თავისი ამპარტავნობის გამო ვერ წარმოედგინა, რომ ჯარი მის თავს იმპერატორს არჩევდა. ასეთმა დამოკიდებულებამ უფრო მეტად შეუწყო ხელი მის მტრებს მისთვის ზიანის მისაყენებლად.

ცნობილი ფსიქოლოგის ფრედერიკ სკინერის რადიკალური ბიჰევიორიზმის თეორიის თანახმად, ადამიანთა ქცევები და თვისებები მეტწილად გარემოებებითაა განპირობებული (ხეჩუაშვილი 2013: 138), გამარჯვებებისგან და წარმატებებისგან მიღებული ეიფორია კი პიროვნებას

ზედმეტად თავდაჯერებულს და ხშირ შემთხვევაში, ამპარტავანს ხდის. ის ნელ-ნელა იჭერებს, რომ შეუმცდარია და არავინაა მასზე უკეთესი. ისტორიაში ამის ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითები ნაპოლეონ ბონაპარტი და ადოლფ ჰიტლერი არიან. ომებში თავბრუდამხვევი წარმატებებისა და ნახევარი ევროპის დამორჩილების შემდგომ, მათაც ზუსტად შეუმცდარები და დაუმარცხებლები ეგონათ საკუთარი თავები, თუმცა, ორივე მათგანის ამბიციები რუსეთის ტერიტორიაზე ლაშქრობამ ჩაფუშა, სადაც იმაზე მეტი სტრატეგიული შეცდომა დაუშვეს, ვიდრე ერთად აღებული წინა სამხედრო კამპანიებში. ანუ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ გამარჯვებების ეიფორიამ მათი გამჭრიახი და მუდმივად ტონუსში მყოფი გონება მოადუნა და სტრატეგიული ფაქტორებისა და მრჩეველთა აზრების უყურადღებობისკენ უბიძგა, რაც საბოლოო ჯამში ორივესთვის ისეთივე დამღუპველი გამოდგა, როგორიც ვალენშტაინისთვის. რადიკალური ბიჰევიორიზმის თეორიაზე დაყრდნობით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ვალენშტაინის ცხოვრებაში შექმნილი გარემოებებიდან გამომდინარე, მისი მოქმედებები სხვანაირი ვერც იქნებოდა და ყოველი მისი მოქმედება სრულიად ბუნებრივი იყო.

ამპარტავნობას ემატებოდა ვალენშტაინის ხისტი ხასიათი და ხშირად უხეში საუბრის სტილი, რომელმაც სამეფო კარზე მას მრავალი მტერი შესძინა, რომლებიც პირადად იყვნენ დაინტერესებულნი იმპერატორის თვალში მისი დისკრედიტაციით, მაგრამ ამას თვითონ ვალენშტაინიც მშვენივრად ახერხებდა ხოლმე. გამოსაყოფია ორი მნიშვნელოვანი ეპიზოდი: მანტუას კრიზისის¹ დროს იტალიაში ჯარის გაგზავნაზე ვალენშტაინის ნათქვამი უარი, როდესაც მან თქვა: ერთ ჯარისკაცსაც არ გავაგზავნი თვით იმპერატორმაც რომ მთხოვოსო. მეორე ეპიზოდი კი 1632 წელს მის გუსტავ-ადოლფის წინააღმდეგ ბრძოლაში დაბრუნებას უკავშირდება, როდესაც მის მიერ ახალშეკრებილი არმიის თანამეთაურობა იმპერატორის მემკვიდრემ და უნგრეთის მეფე ასევე ფერდინანდმა მოინდომა თუმცა ამაზე ვალენშტაინის პასუხი იყო, რომ მეთაურობას თვით იესო ქრისტესაც არ გაუყოფდა (Hollway 2013).

მიუხედავად იმისა, რომ ვალენშტაინის ორივე შენიშვნა საკმაოდ სამართლიანი იყო, უნდა ითქვას, რომ სამეფო კარზე და მითუმეტეს, მონარქთან საუბარს სხვანაირი დიპლომატიური ენა და ეტიკეტი სჭირდება, წინააღმდეგ შემთხვევაში დიდი შანსია საკუთარი თავისთვის პრობლემების შექმნის, რაც ვალენშტაინმა თავის თავზე იწვნია.

¹ საფრანგეთსა და ესპანეთს შორის მანტუას მემკვიდრეობისთვის ომი, სადაც საღვთო რომის იმპერია ესპანეთს ეხმარებოდა (Wedgwood 1944: 247).

იმპერატორის დამოკიდებულება

ვალენშტაინის მკვლელობაში უმნიშვნელოვანესი როლი ჰქონდა იმპერატორ ფერდინანდ II-ის დამოკიდებულებას მის მიმართ, რომელმაც დროთა განმავლობაში მკვეთრი ცვლილება განიცადა. მიუხედავად იმისა, რომ მასთან დაახლოებული პირები, მათ შორის ბავარიის მთავარი მაქსიმილიანი, მუდმივად ვალენშტაინის წინააღმდეგ აქეზებდნენ, ფერდინანდმა მას მაინც მიანიჭა გენერალისიმუსისა და მეკლენბურგის ჰერცოგის ტიტულები. მაინც რა მოხდა ისეთი, რამაც ასე დაახლოებული ორი ადამიანი მოსისხლე მტრები გახადა?

მიზეზი მონარქთათვის დამახასიათებელ ერთ-ერთ მთავარ თვისებაში უნდა ვეძებოთ: პატივმოყვარეობა. ლიუბეკის ზავის (1629 წ.) შემდეგ ომის II ეტაპის გამარჯვებით დასრულება ყველაზე მეტად ვალენშტაინის დამსახურება იყო და შესაბამისად, გამარჯვებით მიღებული დიდებაც მას ხვდა წილად. ეს კი დიდი დარტყმა უნდა ყოფილიყო ფერდინანდისთვის, რადგან სწორედ ის იყო იმპერიის მმართველი და გამარჯვებების მთავარი განმაპირობებელი ფაქტორი თავად უნდა ყოფილიყო. ამასთან გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ ფერდინანდს ბავშვობიდან გამორჩეულად ზრდიდნენ, როგორც სამეფო ოჯახის წევრს, ვალენშტაინის წარმატებებმა კი მას ეს მითი დაუმსხვრია და ეგო დაუზიანა, რაც ქვეცნობიერი ზიზღის მიზეზი უნდა გამხდარიყო.

შემდგომ უკვე საქმეში ერთვება მმართველის შიში ძლიერი ქვეშევრდომის მიმართ. მმართველს ეშინია, რომ დიდების გზაზე მიმავალი ქვეშევრდომი იმდენად გაძლიერდება, რომ მისი ძალაუფლების შეკვეცის ან თუნდაც მისი ადგილის დაკავების სურვილი გაუჩნდება. 30-წლიანი ომის II ეტაპის შემდეგ კი ვალენშტაინს ამ ყველაფრის ცდის შესაძლებლობა ნამდვილად ჰქონდა. შეშინებული და დაეჭვებული მონარქი კი ძალიან მარტივი სამანიპულაციოა. ამის მაგალითები ისტორიაშიც მრავლად გვაქვს. თუნდაც სულთან სულეიმანის მიერ თავისი საუკეთესო მეგობრის იბრაჰიმ-ფაშასა და საკუთარი შვილის შეჭზადე მუსტაფას სიკვდილით დასჯა რად ღირს, რომელნიც სწორედაც რომ სულთნის ძალაუფლების დაკარგვის შიშს ემსხვერპლნენ (Jenkins 1911: 114; Peirce 1993: 81). ზუსტად ასეთი შემთხვევა საქართველოს ისტორიაში, ვალენშტაინის თანამედროვე ეპოქაში გვაქვს, ეს ლუარსაბ II-ის მიერ გიორგის სააკაძის მკვლელობის მცდელობას ეხება, როდესაც სააკაძის მოწინააღმდეგე დიდმა ფეოდალებმა მისი ძალაუფლების დაკარგვის

შიშით ისარგებლეს და სააკაძის მოღალატეობაში დაარწმუნეს (ჯამბურია 1973: 289). ძალაუფლების დაკარგვის შიშმა აიძულა ფერდინანდის მაქსიმილიან ბავარიელისა და სხვა მთავრების ნებას დაჰყოლოდა და რეგენსბურგის ყრილობის შემდეგ (1630 წ.) ვალენშტაინი ჯარების მთავარსარდლობიდან გადაეყენებინა.

1630 წელს 30-წლიან ომში შვედეთის მეფე გუსტავ-ადოლფი ჩაერთო, რომელმაც 1630-1631 წლებში იმპერიას არაერთი მარცხი აგემა. ამის გამო იმპერატორს მოუწია თავი დაემცირებინა და არა მარტო დაბრუნება ეთხოვა, არამედ მისთვის ნებისმიერ მთავარსარდალზე მეტის, დიპლომატიური მოლაპარაკებების წარმართვის უფლება მიეცა, რაც მომავალში იმპერატორს ცუდად შემოუტრიალდა. ასეა თუ ისე, ვალენშტაინის დაბრუნებამ მდგომარეობა იმპერიის სასარგებლოდ შეცვალა, რასაც შეიძლებოდა ხალხში იმპერატორის ავტორიტეტის დაკარგვა და ვალენშტაინის პიროვნების გაიდელურება გამოეწვია.

უბრალო მოსახლეობის მაშინდელ ცრუმორწმუნე ხასიათზე დაყრდნობით კი სრულიად შესაძლებელი იყო გუსტავ-ადოლფის ლუცენის ბრძოლაში დაღუპვაც ვალენშტაინისთვის მიეწერათ და საერთოდ მითიურ პერსონად ექციათ. თავად ვალენშტაინის დაბრუნების მიზანიც ხომ იმპერატორზე შურისძიება და „იმპერიის მხსნელის“ სახელის მიღება იყო. ლუცენის ბრძოლიდან მოყოლებული, სავარაუდოდ, იმპერატორის დაკვეთით ვრცელდებოდა პამფლეტები, სადაც ვალენშტაინი I საუკუნეში მოღვაწე რომის პრეტორიული გვარდიის პრეფექტ სეიანუსთან იყო გაიგივებული, რომელმაც საკუთარ იმპერატორ ტიბერიუსის წინააღმდეგ ინტრიგების ხლართვა დაიწყო და ლატისთვის სიკვდილით დაისაჯა. ამ ეპიზოდიდან საკმაოდ ნათლად ჩანს როგორი დამოკიდებულება და შიშები ჰქონდა ფერდინანდს ვალენშტაინის მიმართ.

კათოლიკე კურფიურსტებისა და ეკლესიის დამოკიდებულება

ახლა კი უნდა შევეხოთ იმ ადამიანთა დამოკიდებულებებს ვალენშტაინისადმი, რომლებმაც წარმატებით მოახერხეს ფერდინანდის შიშების გამოყენება ვალენშტაინის წინააღმდეგ და საბოლოოდ, მის მკვლელობაშიც დიდი წვლილი დაიდეს.

კურფიურსტების რადიკალურად უარყოფით დამოკიდებულებას ვალენშტაინისადმი რამდენიმე ახსნა აქვს. პირველ რიგში, ვალენშტაინი

მათ თვალში დაბალი სოციალური წარმოშობის ადამიანს წარმოადგენდა და მისი თანამდებობების, ქონებისა და გავლენების თანდათანოთობითი და შეუჩერებელი ზრდა მთავრებისთვის აუტანელი იქნებოდა. მათ უკვე უწევდათ ვალენშტაინისთვის, როგორც თანასწორისთვის ისე შეეხედათ და შესაბამისი პატივით მოპყრობოდნენ. გენერალისიმუსის ტიტულის მიღების შემდგომ კი ვალენშტაინი მათზე მაღლაც კი დადგა. შესაბამისად სახეზე გვაქვს კურფიურსტთა შურისა და მაღალი ეგოს შელახვის შემთხვევა. სხვადასხვა ფენებს შორის დაპირისპირება და შუღლი იმდროინდელი ეპოქისთვის უცხო სრულიად არაა და შესაბამისად, ზემოთნახსენები ფაქტორიც სრულიად ბუნებრივი მოვლენაა.

მეორე ფაქტორი ფერდინანდზე საუბრისასაც გამოჩნდა და აქაც სახეზე გვაქვს. ვალენშტაინის წარმატებები ომის მიმდინარეობისას მთავრებს თავს დამცირებულად აგრძნობინებდა, რადგან მათ დიდ წარმოდგენებს საკუთარ თავზე სრულიად ამსხვრევდა. ეს განსაკუთრებით შესამჩნევი გახდა შვედების წინააღმდეგ ბრძოლაში ვალენშტაინის წარმატებების შემდგომ, რადგან მის დაბრუნებამდე იმპერიის ჯარების ბრძოლა შვედებთან, როგორც წესი, სრული კრახით მთავრდებოდა, ვალენშტაინის დაბრუნებამ კი ეს შეცვალა და მათ საკუთარი უსუსურობა დაანახა.

მესამე ფაქტორი ვალენშტაინის მსოფლმხედველობაში უნდა ვეძიოთ. ის ნიკოლო მაკიაველის „მთავარის“ დიდი თაყვანისმცემელი გახლდათ და შესაბამისად მაკიაველიზმის იდეების გამზიარებელიც. მისთვის მისაღები იყო აბსოლუტური, შეუზღუდავი და ცენტრალიზებული მონარქია, სადაც მსხვილ მინათმფლობელებს და სხვა გარეშე პირებს მინიმალური ჩარევის საშუალება უნდა ჰქონოდათ. საღვთო რომის იმპერიის თავისებურებებს თუ გადავხედავთ, ნათლად დავინახავთ, რომ იმპერიის ტერიტორიები კურფიურსტებს და ეკლესიას შორის იყო დაქუცმაცებული, რომლებიც ფართო ავტონომიით სარგებლობდნენ და შესაბამისად მონარქის ძალაუფლება შეზღუდული იყო. ვალენშტაინის პიროვნებაში კი ისინი სრულიად ადეკვატურ საფრთხეს ხედავდნენ: ამ ადამიანს უკვე ჰქონდა საკმარისი გავლენა და შესაძლებლობები იმისთვის, რომ აბსოლუტური მონარქიის დასამყარებლად ფერდინანდისთვის ან სხვა რომელიმე ახალი იმპერატორისთვის ხელი შეეწყო, ეს კი მათთვის გავლენების დაკარგვას უდრიდა. აქედან გამომდინარე, სრულიად ბუნებრივია რატომაც ცდილობდნენ ისინი ასე ერთიანად ფერდინანდის თვალში ვალენშტაინის დისკრედიტაციას. მათი ლიდერი

კი ბავარიის კურფიურსტი მაქსიმილიანი გახლდათ.

ცალკე გამოსაყოფი და განსახილველია ეკლესიის დამოკიდებულება ვალენშტაინისადმი, რომელიც კურფიურსტთა მსგავსად რადიკალურად უარყოფითი იყო. ასეთი დამოკიდებულების ყველაზე მეტად ხელშემწყობი ფაქტორი კი ფერდინანდ მეორის მიერ რესტიტუციის ედიქტის¹ მიღება იქცა, რომელსაც ვალენშტაინი კატეგორიულად ეწინააღმდეგებოდა, რადგან თვლიდა, რომ ეს პროტესტანტებს იმპერიის ხელისუფლების წინააღმდეგ უფრო მეტად დარაზმავდა და მათთან სამშვიდობო მოლაპარაკებებიც ჩიხში შევიდოდა (Wilson 2009: 322).

ასევე მნიშვნელოვანია ვალენშტაინის დამოკიდებულება ზოგადად რელიგიისადმი. ამ ჰოროსკოპით ერთობ გატაცებულ ადამიანს დაახლოებით ანრი IV ბურბონის² მსგავსი დამოკიდებულება ჰქონდა რელიგიისადმი და პოლიტიკური მიზნებისთვის მისი შეცვლა ან უბრალოდ რელიგიური ფაქტორების უგულვებელყოფა სრულიად ბუნებრივი რამ იქნებოდა (Mortimer 2010: 56).

აქედან გამომდინარე, ეკლესიამ ვალენშტაინის გაძლიერებაში საკუთარი ძალაუფლების დაკარგვის საფრთხე დაინახა, ეს საფრთხე განსაკუთრებით გაიზარდა მას შემდეგ, რაც ვალენშტაინმა პროტესტანტულ მხარესთან საზავო მოლაპარაკებები დაიწყო. ეკლესიისთვის ნათელი გახდა, რომ მშვიდობის დასამყარებლად და პირადი სარგებლის მისაღებად ვალენშტაინი პროტესტანტებისთვის სასარგებლო პირობებზე დასაყაბულებლად სრულიად მზად იყო, რაც იმპერიაში კათოლიკური ეკლესიის გავლენას გაანადგურებდა. საერო არისტოკრატიის მსგავსად, სასულიერო არისტოკრატიაც გვარიანად სარგებლობდა იმპერატორის ძალაუფლების შეზღუდვით და ქონებასა და გავლენას იზრდიდა. შესაბამისად, ვალენშტაინის მაკიაველისეული მიდგომები მათთვისაც განგამის სიგნალი უნდა ყოფილიყო. ამ ყველაფრიდან გამომდინარე, მაღალ საეკლესიო პირთა უარყოფითი დამოკიდებულება ვალენშტაინისადმი სრულიად ბუნებრივია. ეკლესიისა და კურფიურსტთა გაერთიან-

1 ედიქტი, რომელიც ითვალისწინებდა 1555 წლის აუგსბურგის რელიგიური ზავის შემდგომ კათოლიკური ეკლესიისგან პროტესტანტთა სასარგებლოდ სეკულარიზებული მიწების ისევ კათოლიკური ეკლესიისთვის დაბრუნებას. მიუხედავად ამისა, პროტესტანტთა წინააღმდეგობის გამო ედიქტი პრაქტიკაში ვერ განხორციელდა (Wilson 2009: 321).

2 ანრი IV ბურბონი (1553-1610 წწ.) – საფრანგეთის მეფე 1589-1610 წლებში. ისტორიაში ყველაზე მეტად ცნობილია იმით, რომ პოლიტიკური მიზნების გამო რელიგია კალვინიზმიდან კათოლიციზმდე და პირიქით დაახლოებით 5-ჯერ შეიცვალა (1554, 1570, 1572, 1576, და 1593 წლები). მისი ყველაზე ცნობილია ფრაზაა კორონაციისას თქმული „პარიზი მესად ღირს“ (Horne 2002: 76).

ნებული ძალებით კი მოხერხდა ფერდინანდის დარწმუნება ვალენშტაინის თანამდებობიდან გადაყენებაზე და შემდგომ მისი დაპატიმრების ბრძანების გაცემაზე.

პილსენის¹ საზავო მოლაპარაკებები და ვალენშტაინის მკვლელობა

ყველა ზემოთ ნახსენები ფაქტორი კი თავს 1633 წლიდან დაწყებულ საზავო მოლაპარაკებებში იყრის, რაც გადამწყვეტი გამოდგა ვალენშტაინის მკვლელობისთვის. ამ საზავო მოლაპარაკებებისას დროს ყველაზე კარგად გამოჩნდა ვალენშტაინის „ორსახა პიროვნება“, რომელმაც წინა შემთხვევებისგან განსხვავებით, მას ველარ უშველა. 1633 წლის ოქტომბერში პილსენში დაბანაკებულმა ვალენშტაინმა საზავო მოლაპარაკებების წარმოება დაიწყო საფრანგეთის, შვედეთისა და იმპერიის პროტესტანტი კურფიურსტების წარმომადგენლებთან. სანამ უშუალოდ მოლაპარაკებების მიმდინარეობაზე გადავალთ, უნდა აღინიშნოს, რომ ვალენშტაინის წინააღმდეგ მიმართული ბრალდება თითქოს მის ინტერესებში მშვიდობა იქამდე არ შედიოდა, სანამ მის პირად ინტერესებს არ დასჭირდა, ძალიან უსამართლოა, რადგან რესტიტუციის ედიქტის და მანტუაში ლაშქრობის წინააღმდეგი ის მშვიდობის შენარჩუნების მიზეზით იყო. მას არ უნდოდა თავის ქვეყანაში პროტესტანტი ამბოხებულების რაოდენობის გაზრდა და მანტუის ლაშქრობით საფრანგეთის უშუალო ჩართვა ომში. ასევე იმპერიაში მშვიდობის დამყარებას ემსახურებოდა პოლონეთის მეფე სიგიზმუნდის ჯარით დახმარება გუსტავ-ადოლფთან ბრძოლაში, რადგან ამ უკანასკნელს იმპერიასთან ომში ჩასართავად ველარ მოეცალა. სამშვიდობო მოლაპარაკებების ვალენშტაინის მიზნებზე და ამოცანებზე მრავალი მოსაზრება, ჭორი თუ მითია გავრცელებული, ზუსტი პასუხი კი დღემდე დაუდგენელია.

ერთ-ერთი მოსაზრების თანახმად ვალენშტაინი იბრძოლებდა პროტესტანტთა მხარეს იმ პირობით, თუ ისინი მას იმპერატორის ტახტს მოაპოვებინებდნენ (Rabb 1973: 115). ეს მოსაზრება, ვფიქრობთ, სრულიად აბსურდულია, რადგან გაუგებარია 51 წლის უშვილო და ასევე იმპერატორობისთვის ერთობ დაბალი წარმოშობის ადამიანს როგორ უნდა მოეხერხებინა ტახტის დიდი ხნით შენარჩუნება. გავრცელებული მოსაზრებაა ის, რომ ვალენშტაინი თანხმდებოდა იმპერიის ნაწილებად და-

1 დღევანდელი ჩეხეთი, დასავლეთ ბოჰემია

ყოფას თუ ის ბოჰემიის მეფედ იქნებოდა აღიარებული, ვენას კი საფრანგეთის მეფე ლუი XIII დაიკავებდა (Wedgwood 1944: 355). ვალენშტაინის ცხოვრება და მისი მოქმედებები ამ მოსაზრების მიმართ სკეპტიკურად განმანწყობს, რადგან ის ყოველთვის იმპერიის ძლიერებისა და მთლიანობის შესანარჩუნებლად იბრძოდა და არა მის ნაწილებად დასაშლელად. ვფიქრობ, ყველაზე სარწმუნო და დამაჯერებელი მოსაზრება ამ საკითხზე შემდეგია: ვალენშტაინი იბრძოლებდა პროტესტანტთა მხარეს და დაეხმარებოდა ჰაბსბურგთა დინასტიის, როგორც საღვთო რომის იმპერიიდან, ასევე ესპანეთიდან გასაძევებლადაც. იმპერატორად კი აირჩეოდა პროტესტანტი კურფიურსტებიდან, თუნდაც საქსონიის ან ბრანდენბურგის, ამ იმპერატორის გარშემო უნდა მომხდარიყო მთლიანი იმპერიის გაერთიანება, გაერთიანებული იმპერია კი შვედ და ფრანგ ინტერვენტებს ქვეყნიდან გააძევებდა, თვითონ ვალენშტაინი კი მიიღებდა დიდძალ მიწებს და თავის დარჩენილ ცხოვრებას მშვიდად გაატარებდა. ამ მოსაზრებიდან გამომდინარე ვალენშტაინი შვედებთან და ფრანგებთან ორმაგ თამაშს თამაშობდა, რაც საბოლოოდ მათი ქვეყნის ტერიტორიიდან გაძევებით უნდა დასრულებულიყო (Rabb 1973: 127).

ვალენშტაინის ჰაბსბურგთა სახლის წინააღმდეგ ამხედრებასაც თავისი ბუნებრივი მიზეზები ჰქონდა. უმთავრესი იყო სრულიად სამართლიანი პირადი წყენა იმპერატორ ფერდინანდის მიმართ. იმისდა მიუხედავად, რომ ვალენშტაინმა იმპერიას კონკურენტუნარიანი ჯარი და ფლოტი შეუქმნა, იყო დანიის მეფე ქრისტიან IV-ის სრული კრახისა და ლიუბეკის ზავის მთავარი შემოქმედი, ფერდინანდმა მას ღვაწლი არ დაუფასა და საკუთარ შიშებს და რეგენსბურგის ყრილობის რჩევებს დაჰყვა მისი თანამდებობიდან გათავისუფლების თაობაზე. ასეთი დაუფასებლობა კი ძალიან დიდი დამცირება უნდა ყოფილიყო ვალენშტაინის მსგავსი პატივმოყვარე ადამიანისთვის, რასაც ის ძნელად თუ დაიზინებდა.

მეორე მიზეზი ფერდინანდ II-ის პოლიტიკაში უნდა ვეძებოთ. ვალენშტაინისთვის ნათლად დასანახი უნდა ყოფილიყო მისი უსუსურობა ქვეშევრდომებზე საკუთარი ძალაუფლების თავზე მოხვევაში. შესაბამისად, ის ვერ იქნებოდა მაკიაველისეული „მთავარი“, რომელიც იმპერიის ცენტრალიზაციას და ამით მის გაძლიერებას შეძლებდა. მეორე საკითხია ფერდინანდის რადიკალური ანტიპროტესტანტული პოლიტიკა, რაც იწვევდა როგორც იმპერიის ტერიტორიიდან მოსახლეობის დიდი ნაწილის მიგრაციას, ასევე სამშვიდობო მოლაპარაკებების შანსებსაც

სპობდა. ამ ყველაფრიდან გამომდინარე, ჰაბსბურგთა დინასტია იქცა „სხეულის დაზიანებულ ნაწილად“, რომლის ამპუტაციაც უნდა მომხდარიყო სხეულის ანუ იმპერიის გადარჩენად და მოსულიყო უფრო ძლიერი.

როგორიც არ უნდა ყოფილიყო მოლაპარაკებების პირობები, ზუსტად რაც ვიცით ისაა, რომ ვალენშტაინმა ვერ მოახერხა პროტესტანტთა მხარის დარწმუნება იმაში, რომ ის თავის პირობებს შეასრულებდა. შვედეთის კანცლერ აქსელ ოქსენშერნაზე დაყრდნობით მას ეჭვი ჰქონდა ვალენშტაინის ორმაგ მოთამაშეობაზე და შესაბამისად მის მიმართ ნდობით ვერ განეწყო (Wilson 2009: 380; Hart 1927: 202).

პილსენის მოლაპარაკებების შემდგომ ნათლად ვხედავთ ვალენშტაინის ზემოთხსენებულ „ორსახა“ პიროვნებას. ვალენშტაინის ამპარტავანმა გონებამ ვერ გათვალა საკუთარ უახლოეს გარემოცვაში იმპერატორის ინფორმატორები, მათ შორის მისი პირადი ასტროლოგიც. ის ვერც კი უშვებდა, რომ ვინმეს შეეძლო მისთვის დალატი გაეხებოდა. ოტო პიკოლომინისგან მიღებული წერილებიდან გამომდინარე კი ვენაში გადაწყვეტილება მიღებული ჰქონდათ: რაიხსტაგის რჩევით იმპერატორმა ხელი მოაწერა ბრძანებას ვალენშტაინის კრიმინალად და მოლაღატედ გამოცხადებაზე, მას ერთმეოდა მთლიანი ქონება და დაკავებული თანამდებობები, დაუყოვნებლივ უნდა მომხდარიყო მისი დაპატიმრება (Wilson 2009: 379). შემდეგ ის შეეცადა იმპერატორთან მოლაპარაკებებს, მასთან გაგზავნილ წერილში, რასაც ხელს მისი ოფიცრებიც აწერდნენ, კი მას ერთგულებას ეფიცებოდა და სიცოცხლისა და ქონების შენარჩუნების სანაცვლოდ თავისი სურვილით გადადგომას სთავაზობდა (Wilson 2009: 378). აქ ჩანს მისი პიროვნების ფარისევლური მხარე, რაც მას დიდ დაღს ასვამს. ამ წერილის მიუხედავად ვალენშტაინის სიტყვის აღარავის სჯეროდა, მოლაღატედ შერაცხულს კი სხვა გზა აღარ ჰქონდა იმის გარდა, რომ ყოველგვარი პირობების გარეშე პროტესტანტების მხარეზე გადასულიყო. მათთან მოსალაპარაკებლად ის ქალაქ ეგერში დაბანაკდა. მის ჯარისკაცებს ვალენშტაინის მოლაღატედ გამოცხადებაზე წარმოდგენაც არ ჰქონდათ, რაც შეეხება მის თანაშემწეებს, ის ვერც კი წარმოიდგენდა, რომ საკუთარი უახლოესი თანამებრძოლები მის თავს იმპერატორს და მისგან სარგებლის მიღებას ამჯობინებდნენ, მაგრამ ყველაფერი უკვე დაგეგმილი იყო. 1634 წლის 24 თებერვლის ღამეს, ვალენშტაინის თანამებრძოლები, შოტლანდიელი ვოლტერ ლესლი და ირლანდიელი ვოლტერ ბატლერი ჯარისკაცებთან ერთად იმ სახლში

შეიქრნენ, სადაც ვალენშტაინი იმყოფებოდა, თვითონ ვალენშტაინი კი ინგლისელი ვალტერ დევერიუს ხელით იქნა მოკლული, მასთან ერთად დაიღუპნენ ბოლომდე მისი ერთგული ფელდმარშლები ადამ ტრცკა და ქრისტიან ფონ ილოვი.

ვალენშტაინის მკვლელობა ხალხის დიდი პროტესტის საწყისი გახდა, რომელიც ასეთი მუხანათური და უსამართლო მკვლელობის გამო დამნაშავეთა დასჯას ითხოვდა. მიუხედავად იმისა, რომ ვალენშტაინის მკვლელობის გამო ჯამში 24 ადამიანი დაისაჯა, დამგეგმავები და უშუალო შემსრულებელი იმპერატორისგან მიწებითა და თანამდებობებით სათანადოდ დაჯილდოვდნენ. მათ შორის ყველაზე დიდი სარგებელი მათიას გალასმა ნახა, რომელმაც ვალენშტაინი იმპერიის მთავარსარდლის თანამდებობაზე შეცვალა. თვითონ ფერდინანდი ჰენრი II-ისა და თომას ბეკეტის შემთხვევის მსგავსად, სიცოცხლის ბოლომდე უარყოფდა ვალენშტაინის მკვლელობაში რაიმე სახით მონაწილეობას, თუმცა მისი მკვლელების გულუხვად დაჯილდოება ამ სიტყვებში დაეჭვების სერიოზულ საფუძველს გვაძლევს.

საბოლოო ჯამში, ყველა ფაქტორიდან გამომდინარე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ვალენშტაინის ამბიციებმა, ამპარტავნობამ და დაუსრულებელმა პოლიტიკურმა ინტრიგებმა ის საკუთარ დაცემამდე და სიკვდილამდე მიიყვანა. ვალენშტაინის პიროვნულ ნაკლოვანებებს თან დაერთო იმპერატორისა და ძალაუფლების მქონე მისი ქვეშევრდომი პირების შიშები და ვალენშტაინის აღზევებისა და დიდებული გამარჯვებების შური. გავიმეორებ დასაწყისში ჩემ მიერ ნათქვამ სიტყვებს, რომ ასეთი დიდი რაოდენობის ფაქტორების ერთობლიობა ვალენშტაინის მკვლელობას ერთ-ერთ ყველაზე კომპლექსურ და მისტიურ შემთხვევად ხდის მსოფლიო ისტორიაში. საკმაოდ რთულია ზუსტად დადგენა თუ ვინ იყო ვალენშტაინი: მხოლოდ საკუთარი პირადი გამორჩენისთვის მებრძოლი და სხვა ღირებულებების არმქონე მეგალომანიაკი თუ იმპერიის ერთიანობისთვის მებრძოლი. რაც არ უნდა იყოს, იმ ფაქტს გვერდს ვერ ავუვლით, რომ ვალენშტაინი 30-წლიან ომში იმპერიის ჯარების ტრიუმფების მთავარი განმაპირობებელი ფაქტორი იყო, მისი სიკვდილის შემდგომ კი იმპერიის საქმე არც თუ ისე სახარბიელოდ წარიმართა, რაც 1648 წელს ვესტფალიის ზავითა და ევროპაში ჰაბსბურგთა გავლენის შესუსტებით დასრულდა.

გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხა

- ▶ დანი, კრაიგი 2019: დანი ვენდი ლ., კრაიგი ჯეიმს ჯ., ადამიანის განვითარება, ივანე ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2019;
- ▶ ჯამბურია 1973: ჯამბურია გივი, ქართველი ხალხის ბრძოლა არსებობის შენარჩუნებისათვის XVII ს. პირველ მესამედში, საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. 4. საქართველო XVI საუკუნის დასაწყისიდან XIX საუკუნის 30-იან წლებამდე, ტომის რედაქტორი მამია დუმბაძე, თბილისი, გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“; 1973;
- ▶ წერეთელი 2012: წერეთელი მზია, კოგნიტური ფსიქოლოგია 1 – აღქმა, ყურადღება, მეხსიერება, სალექციო კურსი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა; 2012;
- ▶ ხეჩუაშვილი 2013: ხეჩუაშვილი ლილი, პიროვნება: შესავალი პიროვნების ფსიქოლოგიაში I, თბილისი, 2013;
- ▶ Guadagno Lankford... 2010: Guadagno Rosanna E., Lankford Adam, Muscanell Nicole L.,
- ▶ Okdie Bradley M., McCallum Debra M., Social influence in the online recruitment of
- ▶ Terrorists and Terrorist sympathizers: implications for social psychology research; ხელმისაწვდომია: <https://www.cairn.info/revue-internationale-de-psychologie-sociale-2010-1-page-25.htm> ბოლოს დამოწმებულია 18.05.2022;
- ▶ Hart 1927: Hart B. H. Liddell, Great Captains Unveiled; Edinburgh and London; William Blackwood and Sons Ltd. 1927; ხელმისაწვდომია <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.526540>; ბოლოს დამოწმებულია 02.06.2022;
- ▶ Hollway 2013: Hollway Don, Wallenshtein: Generalissimo. ხელმისაწვდომია:
- ▶ <http://donhollway.com/wallenstein/> ; (ბოლოს დამოწმებულია 16.05.2022);
- ▶ Horne 2002: Horne Alistair, Seven ages of Paris, New York Random House... inc.. 2002;
- ▶ Ingrao 1994: Ingrao Charles W., The Habsburg monarchy 1618-1815, Cambridge university press. 1994;
- ▶ Jenkins 1911: Jenkins Hester Donaldson, Ibrahim Pasha: Grand Vizier of Suleiman the Magnificent; New-york; 1911;
- ▶ Johnson 2016: Johnson Francis, Famous Assassinations in History; Librivox, აუდიოწიგნი ხელმისაწვდომია: https://archive.org/details/famous_assassinations_1612_librivox/famousassassinations_13_johnson_128kb.mp3 ბოლოს დამოწმებულია 16.05.2022
- ▶ Mortimer 2010: Mortimer Geoff, Wallenstein – The Enigma of The Thirty Years War; Palgrave Macmillan, 2010;

- ▶ Peirce 1993: Peirce Leslie P., *The Imperial harem: Women and sovereignty in the Ottoman Empire*, New York, Oxford university press, 1993;
- ▶ Rabb 1972: Rabb Theodore K., *The thirty years' war*; Canada; DC. Health and company; 1972;
- ▶ Wedgwood 1944: Wedgwood C. V., *the thirty Years' war*; London, The Bedford historical series; 1944;
- ▶ Wilson 2009: Wilson Peter H., *Europe's tragedy: A history of the thirty years' war*; London; Penguin Group; 2009.

Sergi Adamia

BA program in History
Faculty of Humanities, TSU

TO ASSESS THE CAUSES OF WALLENSTEIN'S ASSASSINATION (SUMMARY)

Albrecht Von Wallenstein – one of the most prominent military leaders and political figures in one of the most bloody and geopolitically changing conflicts in European history – the thirty years war. His military success is evidenced by the honorary title of Generalissimo, the possession of which has been held by only 21 people in history. In addition to his distinguished military career and glorious victories, Wallenstein's life was also full of political intrigue, which made his life one of the most mystical and difficult to research for historians. Talking about his goals and ambitions is the subject of an endless dispute to this day. Wallenstein's endless political intrigues led him to a tragic end on February 24, 1634, in the city of Eger.

The assassination of Wallenstein was a rather complex process, because, the causes of these murders were gradually and over many years formed. This event found interest not only in historians but also in people of other professions. The most prominent of them is the great German playwright of the XVIII century Friedrich Schiller, who dedicated the episode of Wallenstein's assassination to one of his outstanding plays trilogy „Wallenstein“. An analysis of Wallenstein's personality, the attitude of the emperor and his royal court towards the person Wallenstein, and an analysis of the probable motives and

goals of his peace talks with the opposing protestant side allow us to better understand what led one of the most prominent figures in modern History to his assassination. This article also serves this purpose. To better express my opinions, parallels from the history of different epochs will be drawn, which are directly related to the topic.

მარიამ სამიძაშვილი, თამარ სამარგულიანი

ისტორიის საბაკალავრო პროგრამა
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, თსუ

აბორიგენი ინდიელების მდგომარეობა კანადაში – კულტურული გენოციდი თუ დისკრიმინაცია

საკვანძო სიტყვები: აბორიგენი ინდიელები, კანადა, სკოლა ინტერნატები, „ინდიელთა აქტი“, გენოციდი, რეზერვაციები, სამოციანების წმენდა, საშვის ნებართვის სისტემა

Keywords: The Indigenous People, Canada, Residential school, The Indian act, Genocide, Reservation, Sixties Scoop, The Pass System

წინამდებარე სტატიის კვლევის საგანია კანადის მთავრობის მიერ აბორიგენ ინდიელთა წინააღმდეგ გატარებული პოლიტიკა, რომელიც ძირითადად სკოლა ინტერნატების დაარსებასა და „ინდიელთა აქტის“ დადასტურებით გამოიხატა. ინტერნატები და მის გარშემო განვითარებული საკითხი, რომელმაც XIX-XX საუკუნეები მოიცვა, აქტუალობას არც დღევანდელ ეპოქაში კარგავს. დღემდე არსებობენ ამ დისკრიმინაციის მომსწრენი და მსხვერპლნი, რომლებიც ჯერ კიდევ ცდილობენ გადატანილ ტრავმასთან გამკლავებას. საზოგადოებამ მოითხოვა პასუხი ეგო კანადის მთავრობას ჩადენილი სისტიკისთვის (Parrott 2014).

განსახილველ საკითხზე, ქართულ სამეცნიერო თუ პოპულარულ სივრცეში ლიტერატურა არ არსებობს, შესაბამისად, ეს თემა – აბორიგენ ინდიელთა ეთნიკური იდენტობის დათრგუნვა კანადაში, ქართველი მკითხველისთვის ჯერ კიდევ სრულებით უცნობია. ჩვენი მიზანია, გავაცნოთ მკითხველს კანადის ტერიტორიაზე მცხოვრები ინდიელების ისტორიული წარსული, განვიხილოთ მისი დადებითი და უარყოფითი